

TED ANKARA KOLEJİ VAKFI ÖZEL LİSESİ

TÜRKÇE A1 DERSİ

BİTİRME TEZİ

İÇİMİZDEKİ ZÜBÜK

Öğrenci Adı: Begüm Tiritöğlü

Rehber Öğretmen: Arzu Ünal

Diploma Numarası: D1129107

Sözcük Sayısı: 3,577

ARAŞTIRMA SORUSU: Aziz Nesin'in "Zübük/Kağrı Gölgesindeki İt" adlı yapıtında ele alınan "zübüklük" kavramı yapıttaki figürlerin yaşamına nasıl yansımıştır?

İÇİNDEKİLER

ÖZ (ABSTRACT)

İÇİNDEKİLER

1. GİRİŞ

1.1. ZÜBÜKLÜK OLGUSU

2. FİGÜRLERİN ANALİZİ

2.1. Zübükzâde İbrahim Efendi

2.2. İlçe Almanca Öğretmeni

2.3. Allah'ın Kulu İsmail Efendi

2.4. Aklı Evvel Bedir Hoca ve Tüccardan Emin Efendi

2.5. Ebe Hayriye Hanım

2.6. Kara Bela

2.7. Kaymakam Kâtibi Rıza Bey

2.8. Otelci Satılmış Bey

2.9. Çiftverenoğlu Hamza Bey

2.10. Muhalif Kadir Efendi

2.11. Avukat Burhan Bey

3. SONUÇ

4. KAYNAKÇA

ÖZ (ABSTRACT)

A1 Türk Dili ve Edebiyatı uzun tezi kapsamında hazırlanan bu tezde, Aziz Nesin'in "Zübük/Kağrı Gölgesindeki İt" adlı yapıtındaki toplumsal eleştirinin, figürlerin ve zübüklük olgusunun incelenmesiyle ortaya konulması amaçlanmıştır. Bu incelemede özellikle anlatıcı konumundaki karakterlerin başlarına gelen olaylar ve zübüklük olgusu ile imtihanları ele alınmıştır. Bu kapsamda, bireylerin yaşamlarında etkili olan çevresel ve sosyal faktörler de değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda uğradıkları haksızlıklara tepkisiz kalışları, aydın ve halk kutuplaşması ve zübüklük olgusunun her bireyin içinde olduğu gerçeği vurgulanmıştır. Aynı zamanda, tez kapsamında yapılan bütün incelemeler alıntılarla desteklenmiştir. Yapıta yansıtılan toplumsal eleştirinin yanı sıra özeleştiriye de yer verilmiştir. Anlatıcılardan biri aracılığıyla ait olduğu aydın sınıfını da eleştiren Aziz Nesin, aslında kendini de eleştirmektedir. Yazar, karakterlerin içinde buldukları çarpık düzene ve ahlaki yozlaşmışlığa alışmalarını ve bu döngüyü kabullenmelerini mizahi ve eleştirel bir şekilde aktarmıştır.

Sözcük Sayısı: 129

ARAŞTIRMA SORUSU: Aziz Nesin'in "Zübük/Kağrı Gölgesindeki İt" adlı yapıtında ele alınan "zübüklük" kavramı yapıttaki figürlerin yaşamına nasıl yansımıştır?

İÇİMİZDEN BİRİ

Aziz Nesin, "**Zübük/Kağrı Gölgesindeki İt**" yapıtında, Türkiye'nin çok partili dönemde içinde bulunduğu yozlaşmışlığı ve çarpıklığı kara mizah aracılığıyla ele almıştır. Orta Anadolu'da bir kasabada geçen yapıt, var olan sömürü düzenini devlet kurumlarının yozlaşmışlığını ve birey - toplum çatışmasını gözler önüne sererek, Türk toplumuna yönelik bir eleştiri niteliğindedir. Yapıtın temel izleği ve yan izlekleri dikkate alındığında, yazarın işnevi dönemin politikacılarına, çuvaldızı ise halka batırdığı çıkarımını yapmak yanlış olmaz. Olayların geçtiği uzamda özgür iradeleri yerine, politikacıların boş vaatlerine ve yalanlarına aldanıp sömürülmeyi adeta tercih eden bir kasaba halkının yaratılmasındaki tek amaç, Türk toplumuna ayna tutmaktır. Türk toplumu okura aktarılırken, çevresel faktörlerle iç içe ele alınmıştır. Aziz Nesin'in yapıtı bu şekilde kaleme almış olması uzamın, olay örgüsüne etkisine dikkat çekmeyi amaçlamış olmasından kaynaklanmaktadır. Yaratılan karakterler, uzamın özelliklerinden bağımsız olarak düşünülemez. Yapıtın ana sorunsalı da uzamlar aracılığıyla temellendirilmiştir. Kasaba uzamına yabancı olan Almanca Öğretmeni ile kasabalı iki zıt kutup olarak ele alınmış ve bu şekilde okurun yaşanılan olaylara tanık olması sağlanmıştır.

Yirmi iki bölümden oluşan bu yapıtta, her bölüm bir yapıt karakterinin başına gelen olayları ve bu olayların odak figür olan Zübükzâde İbrahim'in "zübüklüğü" ile ilgisini anlatmaktadır.

Yapıtın incelemesinin işlevsel olabilmesi için öncelikle Aziz Nesin'in Türkçe'ye kattığı "zübüklük" kavramı tanımlanmalıdır. Zübüklük, kişisel çıkarları uğruna her şeyi yapmayı göze alan ve bu doğrultuda yalan söylemekten çekinmeyen, başka bir deyişle sözüne güvenilmez kasaba politikacısı bir figür aracılığıyla okuyucuya

yansıtılmıştır. Zübükler çıkarıcı ve kurnaz tavırlarıyla ait oldukları toplumu peşinden sürükleyebilen insanlardır.

Yazara göre, zübük kategorisine giren bireyler, kişisel yetersizliklerini, sırtlarını dayadıkları bir güç sayesinde gizleyerek olduklarından farklı görünürler ve bunu yaparken tek bir amaçları vardır: Kişisel çıkarlarına ulaşabilmek için insanların gözlerini boyamak ve sahip olmadıkları nitelikler ile kendilerini topluma sunmaktır. Bu insanlar için ne toplumsal değerlerin ne de insani değerlerin bir önemi vardır. Günün sonunda tek önemli olan şey, kendi kişisel arzularının ve hedeflerinin tatmin edilmesidir. Zübüklerin varlıklarını sürdürebilmeleri için herhangi bir kurum, parti veya şirket vb. gibi bir oluşum yeterlidir. Aslında bu oluşumlar olmasa bile, halk tarafından içselleştirilmiş olan bu zübükler, halkı oluşturan insanlar değişmedikleri sürece varlıklarını sürdürebilecektir. Zübüklük olgusu, insanlar tarafından içselleştirildiği ve kabullenildiği için sürekliliğini sağlamaktadır.

Yapıtın başlığında , başkasının sırtından birtakım şeyler başarmayı hedefleyen, düşünme yetilerini yitirmiş kişilerin içinde buldukları durumu unutarak gerçeküstü hayallere kapılmaları anlamına gelen "**İt, kağrı gölgesinde yürür de, kendi gölgesi sanırmış.**" atasözü ile toplumsal bir eleştiriyle yapıta yeni bir boyut kazanmıştır. Yazar, başlık için böyle bir atasözü seçerek okuyucuya bu yapıtın sadece "zübüklük" olgusunu ele almadığını, aynı zamanda bu olgunun toplumda nasıl yer edindiğini de göstermiştir.

Yapıt yirmi iki bölüme ayrılmıştır ve her bölüm bir yapıt karakteri tarafından okuyucuya aktarılmaktadır. Dolayısıyla tek bir bakış açısı yoktur. Yapıtta kurgulanmış her figür başlarından geçen olayları kendi bakış açılarıyla aktarmaktadır ve her biri anlatıcı işlevini taşımaktadır. Yazar, bu yöntemle yapıtına birden fazla boyut katmayı başarmıştır. Bireylerin öznel bakış açılarının yanı sıra, olayların geçtiği uzama yabancı olan İlçe Almanca Öğretmeni'nin yer aldığı bölümlerde de kasaba uzamının dışından, bağımsız bir bakış açısı söz konusudur.

Yapıtta yer alan karakterlerin zübüklük olgusu ile ilişkilendirilebilmesi için öncelikle karakterlerin detaylı bir incelemesinin yapılması gerekmektedir. Bu inceleme yapılırken odak figür olan Zübükzâde İbrahim ile başlanması ve daha sonrasında yapıtta en az odak figür

kadar etkili olan İlçe Almanca Öğretmeni ile devam edilmesi zübüklük kavramının karakterler aracılığıyla temellendirilmesinde kolaylık sağlayacaktır.

2. FİGÜRLERİN ANALİZİ

2.1. Zübükzâde İbrahim

Yapıtı adını vermiş olan odak figürdür. Her zaman güçlünün yanında olan, sadece sürecin ön gördüğü bir yancılıkla, şartlar kimin lehine olursa onunla birlikte hareket etmekte olan bu figür, aslında yazarın yaratmış olduğu bir tipin beden bulmuş halidir. Dolandırıcılık, yalancılık ve hilebazlık gibi birçok özelliği bünyesinde barındıran Zübükzâde İbrahim yaşadığı toplumun son derece önemli bir üyesidir. Şöyle ki halkı kandırmasına ve halk aracılığıyla kendi çıkarlarını tatmin etmesine rağmen onların baş tacıdır. Bu yargıya önce belediye başkanı ardından milletvekili seçilmesinden ulaşmak mümkündür. *"Biz bu püsküllü belayı zorla başımıza aldık. Her ne çektiysek, kendi beyinsizliğimizden. Bizde bu kafa varken, bizim gibilerine bir değil, on Zübük az gelir. Belediye reisi oldu, sonra da bize kan kusturdu. Kimse etmedi bize, n'ettikse kendi kendimize ettik. Yılanın başı küçükken ezilecekti. Şimdengeri ne desek boş, olan oldu..."* (Nesin, 141)

Zübükzâde İbrahim'in kişiliği ve topluma etkisi her bölümde, farklı bir anlatıcının ağzından aktarılmaktadır. Bu sayede okuyucu bu figürü birçok farklı bakış açısından tanıma fırsatı bulmaktadır. "Sordum Aslın Nereli" bölümünde Zübükzâde'nin geçmişini, kasabalının tanımıyla da onların başına nasıl böyle bir bela olduğu anlatılmaktadır. Aslında kendisi gibi dolandırıcı olan bir babanın oğludur. Tıpkı oğlu gibi babası da geçimini kasabalının sırtından sağlamıştır. Kasabaya dışarıdan gelen bu adam, türlü kurnazlıklar ve hilelerle insanları sömürmüştür. Kendisini Zeybekzade Kara Yusuf Efe diye tanıtan Zübükzâde'nin babası kasabaya ilk geldiğinde müthiş değerli biri olarak görülür. Bunun nedeni ise, anlattığı hikayelerdir. Anlattığına göre kendisi bir efe ve halk kahramanıdır. Bunu öğrenen kasaba halkı onun gibi giyinmeye, oturup kalkmaya ve hatta bıyık burmaya bile başlar. Zaman geçtikçe saygınlığı artan Zeybekzade, kasabanın gençlerinin de örnek aldığı biri olmaya başlar; ancak bir gün kadınlar hamamında kara çarşafların altında yakalananınca sahtekarlığı ortaya çıkar. **Bu olaydan sonra insanlar ona Zeybekzade değil "Zübükzâde" demeye başlar.**

Yapıt, Zübükzâde İbrahim'e ve onun neden olduğu olaylar üzerine kurgulanmıştır. Zübüklük olgusu, kasabalının ve Zübük'ün etkileşimi aracılığıyla anlatılmış ve bu sayede yapıtta geçen

bütün anlatıcıların bakış açısıyla okura aktarılmıştır. Yazarın yapıt boyunca amaçladığı da soyut bir kavram olan zübüklük olgusunun somutlaştırılması ve toplumda farkındalığın artmasıdır. İçinde bulunduğu toplumu en küçük ayrıntısına kadar bilen Zübükzâde, hayatını bu ayrıntıları kullanarak sürdürür.

Yapıtta, kasabada yaşayan her bireyin şeceresinden tutun da en sevdiği yemeğe kadar bilgi sahibi olan İbrahim Bey'in politika kariyerinde yükselişini aşama aşama incelenmiştir. Bu süreç, anlatıcılar ile Zübük'ün yaşadıkları olaylar aracılığıyla ele alınmıştır.

Yapıt boyunca Zübük'ü iyi ve kötü tiplerle iki farklı uç noktada görmek mümkün. Kutupluluk ilkesiyle verilen bu ayrımın kilit noktası ise anlatıcılar için Zübük'ten öncesi ve sonrası olarak adlandırılabilir: Şöyle ki işi Zübük'e düşmeden önce sadece başkalarının yaşadıklarını bilenler, onun dolandırıcılığını deneyimlemediği için onun iyi biri olduğu yanılığına düşmektedir. Bunun en çarpıcı örneği, İlçe Almanca öğretmeni'nin Zübük ile tanışma anında hissettikleri ve Zübük ile kendi bir olay yaşadıkdan sonra hissettikleridir. Her ne kadar anlatıcılar, Zübük'ün yaptıklarına yönelik bir şeyler yapmaya çalışsalar da odak figürün keskin zekası ve öngörüsü onu zeytinyağı misali üste çıkmasını sağlar. Kendisine karşı çıkanların yapabileceklerini önceden tahmin edebiliyor olması elindeki en büyük kozdur. Zübük tarafından kullanılmayı kabullenemeyen Terzi Cemal, Kalaycı Kör Nuri ve Alucanlı Sabri Ağa'nın bir gün Zübük'ü öldürmek için mezarlıkta sıkıştırmaları ve Zübük'ün bu durumdan da kurtulabilmiş olması, duruma göre davranabildiği içindir. Namaz kılan insana dokunamayacaklarını bilen odak figür, bir anda namaz kılmaya başlar ve böylelikle ölümden de kurtulmuş olur. Yaptıklarını hepsi hayatını kolaylaştırmanın yanı sıra bir amaca da hizmet etmektedir. Milletvekili olmayı hedefleyen Zübük, elbette parlak zekası ve insanları kendi çıkarları için kullanabilme yetisiyle buna ulaşır. Hem de bunu yaparken ondan nefret eden, hatta ve hatta onun canına kıymak isteyen kasabalıyı bir güzel avcunun içine alır. Önce iktidar partisi üyeliği, ardından belediye meclisi ve belediye başkanlığı ve en son milletvekilliğine kadar ulaşır. Neredeyse kasabada yaşayan herkes ile bir olay yaşamış olan Zübük'ü canını yaktığı insanlardan daha iyi kim tanıyabilir ki?

2.2. İlçe Almanca Öğretmeni

Öneme bağlı bir derecelendirilme yapılması gerekseydi, birinciliğin Zübükzâde İbrahim'e ikinciliğin de İlçe Almanca Öğretmeni'ne verilmesi uygun olurdu. Öğretmenin ne adı ne de fiziksel özellikleri yapıtta belirtilmemiştir. Bunun nedeni de yazarın karakterin tensel

özelliklerinden çok, kişiliği ve dünya görüşüyle ilgileniyor olması ile açıklanabilir. Böyle bir yargıya varmamızın nedeni de yapıt boyunca yaşanan olayları İlçe Almanca Öğretmeni'nin arkadaşına yolladığı mektuplardan, onun yorumları ve fikirleri aracılığıyla öğreniyor olmamızdır.

Sözü edilen karakterin **Aziz Nesin'in sözcüsü konumunda olduğu çıkarımını yapmak yanlış olmayacaktır.** Herhangi başka bir karakter değil de neden İlçe Almanca Öğretmeni? Öncelikle kasabanın dışından, olaylara yabancı bir bakış açısı olduğu için yaptığı değerlendirmeler ve yorumlar kasaba halkına oranla daha tarafsız olacaktır. Ayrıca, bu figürün yaşadığı toplumdan uzak kalmış, idealist ve aydın bir öğretmen olarak kurgulanması da yapıtın eleştirel amacına hizmet etmektedir. İçinde barındırdığı idealizmi yazdığı ilk mektuptan anlamak mümkündür. *"Burada ilkel bir yaşamın içine düşeceğimi biliyordum, buna önceden hazırlıklıydım. Daha şaşılabilir bir şey söyleyeyim mi, içimden bunu istiyordum da... Kendimi büsbütün ülkücü göstermem de doğru olmaz. Biraz da içimde merak vardı. Bu duygumu, şimdi sana yazarken bile;utaniyorum. Avrupalı Amerikalı zengin bir turistin, bir Uzak Doğu, bir Afrika içi şehrini merak ettiği gibi, insanın kendi yurdundan bir ilçeyi merak etmesi ayıp değil mi?"* (Nesin,100) Ancak İlçe Almanca Öğretmeni için işler hiç planladığı gibi gitmez. İçinde bulunduğu uzam, yaşadığı gerçeklik onu yavaşça sindirir, tüketir. *"Kasabaya serpilen ölü toprağı benim de üzerime yağmaya başladı."* (Nesin, 158) Görüldüğü gibi Almanca öğretmeni kasabalının tepkisizliğini ve hatta çaresizliğini özümsemeye başlamıştır. İdealist öğretmenin yaşadıkları kişisel görülmekle birlikte aslında kişisellikten çok uzaktır. Yazarın hedeflediği, Almanca Öğretmeni'nin yenilgisini kullanarak, toplumdan soyutlanan, ait olduğu halkı tanımayan Türk aydınını okura aktarmaktır. Aynı aydının halktan üstün olduğu kanıksamasına da Aziz Nesin tarafından eleştirilmiştir. Zübük'ün kasabalıya yaptıklarını en ince ayrıntısına kadar bilen Almanca Öğretmeni buna rağmen ona inanır. Arkadaşına yazdığı bir mektupta da *"Anlatılanlara bakılırsa, dünyanın en kötü adamı... Ama dikkat ediyorum da söylediklerine, hiçkimseyi de kandırmamış. Kandırılanlar zorla,yalvararak kendilerini kandırtmışlar. Sanki Zübükzâde'yi zorlaya zorlaya kötü yapmışlar."* (Nesin,159) Aslında, İlçe Almanca Öğretmeni Zübük ve kasabalının içinde bulunduğu durumun bariz bir şekilde farkındadır.

Almanca öğretmeni kasaba uzamında zaman geçirdikçe Zübük ile zübük olan kasabalıdan hiçbir farkı kalmaz. Bir evrim olarak nitelendirebileceğimiz bu değişim yapıtta sadece bu karakterde görülmektedir. Kasabaya ilk geldiği andaki idealist öğretmen zaman geçtikçe, kasabalıyı tanımaya başladıkça beklentilerinin son derece absürd olduğunun farkına varır. Görev aşkı ile yanıp tutuşan bu öğretmen ilk geldiğinde adeta bir araştırmacı gibi içine girdiği

toplumun analizini yapar. Bu sosyal eleştiriyi yaparken de olaylara aydın kimliği ile yaklaşır. Zübük ile yaşadıklarından sonra ise olaylara alaycı ve eleştirel bir şekilde yaklaşır. *"Ellerimi toprağa daldırıp kasabayı sallayacak, silkeleyecek, ölü toprağının altından kaldıracaktım. Evet, ellerimi toprağın karnına soktum, kollarım kayaların altına girdi. Ellerimi çıkardım ki, parmaklarım yok... El ayalarımın parmak yerlerinden sızım sızım kan akıyor. Bir daha, bir daha... Dağların altına sokacağım ellerimi. Biliyorum, bu kez ellerim bileklerimden kopacak. Böyle böyle, parça parça döküleceğim burada... Böyle böyle biteceğim."* (Nesin,158)

Yapıtta üzerinde durulan diğer bir nokta ise "kasabalı"dır. Kasaba halkı, okura Almanca Öğretmeni'nin arkadaşına yazdığı mektuplar aracılığıyla tanıtılır. Kasabalı şöyledir; Allah'ın kulu İsmail Efendi, Akli Evvel Bedir Hoca, Tüccardan Emin Efendi, Kara Bela, Ebe Hayriye Hanım, Otelci Satılmış Bey, Kaymakam Katibi Rıza Bey, Muhalif Kadir Efendi ve Çiftverenoğlu Hamza Bey. Görüldüğü gibi kasaba uzamındaki insanlar takma adlarıyla anılmaktadır. Bu takma adlar ise, onların fiziksel özelliklerine, kişilik özelliklerine ya da sahip oldukları sosyal statülere göre verilmiştir.

2.3. Allah'ın Kulu İsmail Efendi

Herkesin içinde bir parça da olsa zübüklük olduğunu gösteren figürdür. Kasabalı ile karşılaştırıldığında dünyanın en saf, en iyi insanı olarak nitlendirilebilecek olan Allah'ın kulu İsmail Efendi, bile Zübükzâde'nin zübüklüklerine dahil bir kişidir. Yapıtta olumlu özelliklerle nitlendirilen yegane figürlerden biri olan Allah'ın kulu İsmail Efendi, adını hiçbir zaman küfür edemiyor oluşundan almıştır. İsmail Efendi herhangi bir şey e kızdığında, küfür etmek istediğinde "Allahın kulu!" diye bağırır ancak öfkesi bir türlü dinmez.Kasabadakilerin Zübükzâde ile yaşadığı birçok olayda bulunur, ancak etkin bir rolü yoktur. Her ne kadar çok iyi bir insan olsa da ihtiyacı olduğunda zübüklükten kaçınmamış ve oğlu matematik dersinde başarısız olunca oğlunun başka bir okula gidebilmesi için öğretmene bir gece ziyafet çekmiştir.

2.4. Akli Evvel Bedir Hoca ve Tüccardan Emin Efendi

Bu iki figürün bir arada incelenmesi zübüklük olgusuna ve kasabadaki tek zübüğün aslında Zübükzâde İbrahim olmadığına anlaşılabilmesi açısından yararlı olacaktır. Akli Evvel Bedir Hoca'nın nasıl biri olduğunu en iyi Allah'ın kulu İsmail Efendi'nin ağzından anlarız. *"Akli Evvel*

Bedir Hoca derler, burada nadide yetişir cinsten gayetle kıymetli bir namussuzumuz daha var. Velakin ne de olsa alçaklık mesleğinde Zübükzâde İbraam Beyin eline su dökemez.” (Nesin, 11) Adını da en az Zübükzâde kadar zübük olmasından alır.

Sözü edilen bu kişiye akli evvel denmesinin nedeni, her şeyi herkesten önce düşünmesidir. Yapıtta bu durum olumsuz bir nitelik olarak ele alınmıştır, çünkü önceden düşünmesinin tek nedeni kişisel çıkarlarını korumak istemesidir. Her ne kadar zübüklükte başı çekse de yapıtta başına en çok iş gelen de Bedir Hoca’dır. Bu durumu da Zübükzâde’nin sahip olduğu ama onda olmayan keskin zekaya yormak mümkündür.

Tüccardan Emin Efendi, sosyal statüsü ile takma adına sahip olmuş ve mal varlığını çeşitli dolandırıcılıklarla kazanarak zübük olarak toplumda yerini almıştır. Tüccardan Emin Efendi, Almanca Öğretmeni’nin ağzından şöyle tanıtılır; *"Bana kalırsa Tüccardan Emin Efendi, Bedir Hoca’dan hiç de aşağı kalmıyor. Hatta kimi zaman onu bile bastırıyor.” (Nesin, 168)*

Tüccardan Emin Efendi bencil bir bireydir ve bu bencillik çıkarıcılığıyla birleşmektedir. Kendi iyiliği için neyi uygun görürse ona göre davranan bir figürdür. Örneğin, işler sarpa sarana kadar Zübük’e şiddetle karşı çıkan ancak daha sonra hemen taraf değiştirebilen bir yapıya sahiptir. Dolandırıcılıkla kazandığı parasını, Zübük’e rüşvet vererek yedirmesi de önemli bir durumdur. Her ne kadar takma adını sosyal statüsü ile almış olsa da kişiliği ile ilgili bir adı olsaydı mutlaka içinde korkak veya kaypak sıfatlarıyla anılırdı.

2.5. Ebe Hayriye Hanım

Aslında Allah’ın Kulu İsmail Efendi gibi o da özünde iyi bir insan olarak nitelendirilir. Yapıtta sadece bir bölümün anlatıcılığını yapan bu figürün, tek hayattan tek beklentisi ve isteği öğretmen olan kızının iyi bir geleceğe sahip olmasıdır. Bir annenin gözünden bakıldığında son derece masum bir beklentidir ancak bunun gerçekleşmesi için yaptıkları zübüklük yolundan geçmektedir. İyi bir gelecek için kızının Zübük ile evlenmesini ister ve aslında olay örgüsü şöyle gelişir: Ebe Hayriye Zübük’e borç verdiği parayı geri almak için gittiğinde, Zübük’ün milletvekili olabileceğini, bir de üstüne karısı ile araların son derece kötü olduğunu öğrenir. O dakikada Hayriye Hanım için her şey değişir. İsteyeceği parayı unutur, bir de üstüne Zübük’ün cebine zorla para sıkıştırır böylece kızının ve kendisinin yıllarca çalışma sonucu biriktirdiği paraları zübüklük uğruna kaybeder.

2.6. Kara Bela

Aklı Evvel Bedir Hoca'nın oğludur. Olay örgüsünde pek fazla görülmesi de babasına çok benzediği için bu ada sahiptir. *"Koçum sen Aklı Evvel Hocanın oğlu değil misin? Var git, tez babana söyle gayri anandan hiçbir şüphesi kalmasın içinde. Babanın has oğlu olduğunu aha şimdi ispat ettin. Cinsini sevdiğimin, nasıl da cinsine çekmiş. Oğlum, sizin soyunuz uydurmada birinci. Sizde havadis çook."* (Nesin,12) Yapıtın başında karşımıza çıkan Kara Bela'nın bir söylentiyle Öğretmenler derneğine gelmesi ve Tahrirat Katibi Rıza Bey'den aldığı tepki durumu özetler niteliktedir. Babasının namının yanı sıra yapıtta yer alan "tek genç figürdür".

2.7. Kaymakam Katibi Rıza Bey

İlçe Almanca Öğretmeni'nden sonra kasabalının okumuş, bilir kişi olarak gördüğü figürdür. Memuriyeti nedeniyle siyasete pek karışmaz ancak yaşanan olayların hepsinden haberdar olur. Rıza Bey, kasabalının saygısını mesleği sayesinde kazanır ve Zübük'ün kasabaya ve insanlara yaptığını fark ederek bu duruma bir son vermek ister. Bunun için de yapılan planlara katılır; ancak o da ne yazık ki aldatılanlar kervanına katılır.

2.8. Otelci Satılmış Bey

"Herifin namussuzluğunu cümlemiz bilmekteyiz. Velakin karşı karşıya geldik mi, her ne hikmetse, herif bizim ağızımızı, dilimizi bağlıyor. Ağız mı açabiliyorsun karşısında? En küçük lafi, vekil vükela... Alçakgönüllülüğü tutarsa, vali sözünü ağızına alıyor. Validen aşağısına kendisi rütbe vermiş ki, haşa huzurdan, meclisten dışarı, söylenecek bir söz değil. Artık iyice kızdık... Atması dayanılır gibi değil." (Nesin, 30) "Yüce Yerden Gelen Hediye" adlı bölümde Otelci Satılmış Bey, Zübük'ün ve kasabalının ilişkisini gözler önüne sermektedir. Bunun dışında kasabadaki tek oteli işletmektedir. Adı "Modern Palas Oteli" olan bu işletmenin var oluşu, bir hancıyken parti aracılığıyla Satılmış Bey'in hanını yüksek bir fiyata istimlak ettirmesi ile olmuştur. Her ne kadar Zübük'e "namussuz" sıfatını yakıştırsa da kendisi geçimini yaptığı zübüklük sayesinde kazanmaktadır.

2.9. Çiftverenoğlu Hamza Bey

Tüccardan Emin Efendi gibi Hamza Bey de Zübük'e sözde en çok karşı olan kişilerdendir. Buna rağmen ne hikmetse Zübükzâde'nin kahrını en çok da o çekmiştir. İlçenin belediye başkanı olan Çiftverenoğlu'nun tek arzusu belediye başkanlığını koruyabilmektir. Belediye başkanlığını, yani sahip olduğu yetkileri ve ayrıcalıkları Zübük'ün gelişi ile bırakmak zorunda kalmıştır. Kendi çıkarlarıyla çatıştığı için Zübük'ün belediye başkanı olmasını değil de milletvekili olmasını istemektedir. O nedenle İbrahim Bey'in mebus olması içi varını yoğunu

ortaya koyar. Zübük'ün milletvekili olması demek Çiftverenoğlu'nun da yeniden belediye başkanı olabilmesi demektir.

2. 10. Muhalif Kadir Efendi

Yıllar boyu iktidara tek başına karşı gelmiştir. Yazar, fikir tek düzeliğini ve çoğunluğun her zaman kabul görmesini bu figür aracılığıyla aktarmıştır. Muhalif Kadir Efendi'nin sahip olduğu ve değer verdiği iki şey vardır: muhalifliği ve kızları. Zübük keskin zekası ve çıkarıcılığıyla Kadir Efendi'yi milletvekili olacağına inandırır. Durum böyle olunca Kadir Efendi kızlarından birini Zübük ile evlendirme umuduyla iktidar partisine geçer ve muhalifliğine son vermek zorunda kalır. Ancak olaylar elbette böyle gelişmez. Kadir Efendi muhalifliğine son vermesine verir de Zübük kızlarından herhangi biriyle evlenmez. Üstüne üstlük üç kızıyla da birlikte olur. Bunların sonucunda, her şeyini kaybeden Muhalif Kadir Efendi umutsuzluğa kapılır ve tek çarenin Zübükzâde'nin ölümü olduğuna inanır.

2.11. Avukat Burhan Bey

İlçe Almanca Öğretmeni gibi onun da sahip olduğu bir aydın kimliği vardır. Her ne kadar kasabanın dışından değilse de zübüklüklere "dışardan biri" gibi bakabilmekte ve **Zübükzâde'nin oyunlarının bir parçası olmasa da yaşadığı halkın tam anlamıyla bir parçası olmadığı için sürekli yanlış anlaşılmaktadır.**

Aslında amaçladığı tek şey, Zübük'ün oyunlarını açığa çıkarmaktır. Ancak kendini yeterince ifade edememesi amacına ulaşmasını engellemektedir. Olay örgüsünde yaşanan cami-okul tartışması buna bir örnektir. Avukat Burhan Bey, kasabaya bir başka cami yapılması tartışılırken camilere değil "**okullara**" ihtiyaç olduğunu savunmasıyla halkın gözünden düşmüştür. Savunduğu düşünceler nedeniyle "dinsiz ve imansız" biri olarak görülmesiyle artık Zübükzâde İbrahim'in önünde hiçbir engel kalmamıştır. Anlatıcı olmasa da yapıtta son derece önemli bir yere sahiptir, çünkü yaşanan bu olayla sadece kasabalının bağnazlığı okura açıkça aktarılmakla kalmamış, aynı zamanda da Zübük'ün kişisel çıkarları için dinsel sömürden de geri kalmadığı görülmektedir.

Bu figürlerin yanı sıra, Kalaycı Kör Nuri, Deli Celil ve İğri Nuri de kasabalının Zübük karşısında ne durumda olduğunun anlaşılması için önemli yardımcı karakterlerdir. Kalaycı Kör Nuri ve Deli Celil, birkaç kez Zübük'ün canını almaya çalıştılsa da başarısız olmuş ve; ellerinde

avuçlarında ne varsa hepsini ona vermiş ve ondan af dileyerek hayatlarına devam etmişlerdir. İğri Nuri ise, Kadir Efendi'nin Zübük'ü öldürmesi için para verdiği bir serseridir.

Anlatıcının yanı sıra kurguda yer alan bütün figürlerin içinde bir nebze de olsa zübüklük vardır. Az veya çok zübük... Ahlaklı değerleri olan veya olmayan... O ya da bu şekilde her figürüm kişisel çıkarları doğrultusunda su yüzüne çıkan bir zübük yanı söz konusudur; ama keskin zekası ve ileriye yönelik düşünebilme yetisiyle Zübükzâde İbrahim onlardan bir adım öndedir. Bu yönüyle herkesin ortak düşmanıdır, çünkü onların yapamadığını Zübükzâde yapmaktadır.

Bütün bu yaşananlar Aziz Nesin'in yaptığı sosyal eleştiriye kanıtlar niteliktedir. *"Zübük bir tane değil, biz hepimiz birer zübüğüz. Bizim hepimizin içinde zübüklük olmasa, bizler birer zübük olmasak, aramızdan böyle zübükler büyüyemezdi. Hepimizde birer parça olan zübüklük birleşip işte başımıza böyle zübükler çıkıyor. Oysa zübüklük bizde, bizim içimizde. Onları biz kendi zübüklüğümüzden yaratıyoruz. Sonra, kendi zübüklüklerimizin bir tek Zübük'te birleştiğini görünce ona kızıyoruz."* (Nesin, 268)

3. SONUÇ

ZÜBÜK adlı yapıta, ilk bakıldığında toplumsal bir eleştiri vardır. Odak figürün kişisel çıkarları uğruna sömürdüğü insanlar ve bu durumun sürekliliğini sağlayan düzen eleştirilmektedir. **Aziz Nesin, aslında düzeni eleştirirken düzenin işleyişine katkıda bulunan insanları da eleştirmektedir.**

Yapıtta üzücü olan bir nokta ise **zübüklüğün bir hastalık gibi yayılması** ve kasaba uzamına yabancı olan Almanca Öğretmeni'ni bile etkilemiş olmasıdır. Yazarın sözcüsü konumunda olan Almanca Öğretmeni, kasaba halkını inceler ve görüşlerini arkadaşına yazdığı mektuplar aracılığıyla okura iletir. Anlatıcı konumundaki bir karakterin eleştiri yapması, yapılan eleştirinin gerçekliği açısından önemlidir. Okurun yapıt ile bütünleşmesini hedefleyen Aziz Nesin, **"anlatıcı kimliğiyle"** eleştiri yaparak amacına ulaşmıştır. Varolan çarpık düzeni eleştirmenin yanı sıra, kutuplaşan toplumdaki "halkı el üstünde tutma" anlayışını da Almanca Öğretmeni'nin kasaba uzamındaki olaylara yaklaşımlarıyla eleştirmiştir. Halkı el üstünde tutmak nedir peki? Halkın her şeyi bildiğine, her şeyin en iyisini yaptığına inanan aydınlar tarafından yüceltilmesidir. Türk halkının içinde bulunduğu cehalet de bu gerçeğe dayandırılmıştır. **Halkın cahilliğinden Türk aydını sorumlu tutulmuştur.** Türk aydını ve halk karşılaştırılması yapılırken, olay örgüsüne uzamın etkisi de irdelenmiştir. *"İçimden hep*

bağırarak geliyor. Geçenlerde Hıdırlık doruğuna çıktım. Orrda kimseler yok. Dağlara bağırırım, bağırırım, bağırırım... Sinirlerim bozuldu, ne oldu bana?" (Nesin, 162)

Yapıtta aydın kimliği ile öne çıkan Almanca Öğretmeni yardımıyla toplumsal eleştirinin yanında özeleştiri de yapılmıştır. **"Kendine yabancı bir aydından topluma ne yarar gelebilir ki?"** iç sorgulaması ile Türk aydınının halkına, başka bir deyişle kendine yabancı olması ele alınmıştır. Kendini henüz tanıyamamış bir bireyden toplum yararına herhangi bir girişimde bulunmasını beklemek pek mantıklı değildir. Aydın kimliğini bir statü olarak görüp, halka yukarıdan bakmak gibi bir ayrıcalığa sahip olduğuna inanan Türk aydını yapıt boyunca eleştirilmiştir.

Yapılan eleştirilerin çıkış noktası şüphesiz "halkın Zübük'ün zübüklüklerinden yararlanmak amacıyla yaptıklarına tepkisiz kalması"dır. Dalkavukluğu yapılan, masum olarak görülen sözde güçsüz kasabalı ne zaman işi düşse soluğu Zübükzâde'nin yanında almaktadır. Buradan da anlaşıldığı gibi, sözde aydın kesim tarafından el üstünde tutulan halk kendi çıkarları söz konusu olduğunda işgüzar davranmaktan çekinmemektedir. Bununla beraber, eğitim sahibi ve belli bir sosyal bilince sahip olması beklenen Almanca Öğretmeni de Zübük'ün oyunlarının bir parçası olmuştur. Yazar, cahil halkı ve eğitilmiş aydını ortak bir paydada, kişisel çıkarlarda, buluşturmuştur.

Yazar yapıtta Türk toplumuna büyüteç tutmuş ve bu duruma yönelik eleştiriler getirmiş olsa da yaptığı çıkarımlar ve ulaştığı sonuçlar dünya düzenine hakim olan, kişisel çıkarlarla temellendirilmiş olan, siyasi düşünceleri de kapsamaktadır.

Leitmotiv tekniğinin kullanımıyla, neredeyse her bölümde her bir farklı anlatıcıdan rüşvet alan Zübükzâde'yi yani çarpık düzeni ve ahlaki yozlaşmışlık gözler önüne serilmiştir. Yapılan toplumsal eleştiri dönemin siyasetçileriyle temellendirilmiştir. Kazanmak için her yola başvurulmuş, gerekli görüldüğünde her türlü duygu ve değer hiç çekinilmeden sömürülmüştür. Bunlar yaşanırken zarar gören insanlar hiç önemsenmemiş ve mutlak hedef, milletvekilliğine, emin adımlarla ilerlenilmiştir.

"Zübüklük" olgusu zamansız ve uzamsız bir kavramdır, çünkü o her birimizin içindedir. Az ya da çok, gerekli ya da gereksiz... Neye inanırsak inanalı, önemseydiğimiz tek şey kendi çıkarlarımız olduğu sürece sahip olduğumuz bu biricik dünyada zübüklük her zaman varlığını hissettirir. Nereye gidersek gidelim, kiminle konuşursak konuşalım sahip olunan değer yargıları ne olursa olsun var olan bu düzende sürekliliğini sağlayabilecek tek şey zübüklük olgusudur. *"Ama her gittiğim yerde bu zübükleri göreceğimi biliyorum. Çünkü*

zübüklük bizde yaşıyor. Onları birer zübük olarak yaratan, ortaya çıkaran bizleriz. [...] Ama gerçekten zübüklerden, kendi zübüklüğümüzden kurtulabilecek miyiz?" (Nesin, 269) Aziz Nesin yarattığı karakterler aracılığıyla dönemin Türkiye'sinin toplumsal düzenini yalın ve mizahi bir dille okura ileterek Türk diline "zübük" sözcüğüyle katkıda bulunmuş, zamanın ve uzamın ötesinde değerlendirmelerde bulunmuştur.

Sözcük Sayısı: 3,577

4. KAYNAKÇA

NESİN, Aziz; Zübük, Kağrı Gölgesindeki İt İstanbul: Nesin Yayıncılık A.Ş., Mart 2011